

Ämnesdidaktiska hörnet

– Workshop om begripliga begrepp

Skolforum har precis gått av stapeln. Detta arrangemang är en mässa för lärare som årligen äger rum i Stockholm. Här ska lärare mötas och inspireras. I år höll jag två workshoppar om begripliga begrepp i geografi. Tanken var att cirka åtta lärare ska träffas tillsammans med en ledare och diskutera begrepp i geografi. Lärarna representerade både grundskola och gymnasiet. Syftet var att diskutera vilka som är centrala begrepp i geografi och hur läraren undervisar om dessa. Dessutom tillkom en hel del intressanta diskussioner om geografiundervisning.

Jag vill även inleda med att tacka de lärare som var med i dessa workshoppar, för deras bidrag till en intressant och givande diskussion om begrepp.

De begrepp som framför allt diskuterades var endogena och exogena processer samt begrepp om länder och utveckling. Det tillkom också mindre diskussioner om hållbar utveckling, GIS, befolkningsbegrepp och namngeografi. Ytterligare en aspekt som diskuterades var begrepp på fenomen i natur- och kulturlandskap.

I denna artikel kommer mina upplevelser av vad som diskuterades att presenteras. Avslutningsvis finns diskussionsfrågor som kan användas för att diskutera med andra lärare och/eller som underlag för egen reflektion.

Generella tankar om begrepp i geografi

En del lärare upplever att geografi är begreppstungt, vilket också innebär att det är många begrepp som kan vara nya för eleverna. Nya spännande begrepp kan dock också vara en bra ingång i undervisningen och motivera eleverna i deras lärande.

Frågan som ofta dök upp är – hur viktigt är det med begrepp? Hur värderar lärarna elevernas kunskapar om exempelvis eleverna känner till och kan beskriva ett fenomen men inte kan nämna korrekt begrepp? Diskussionen om detta var delad och någon slutsats nåddes inte. Dock lyfter lärarna också fram att kunskap om begreppen i kunskapskraven är en del av vad som ska bedömas hos eleverna.

Endogena och exogena processer

Mycket av det som tillhör geologi ingår efter 2011 i kursplanen för årskurs 4–6. Många lärare för dessa åldrar står inför utmaningen att undervisa om till exempel endogena och exogena processer. Lärarna i workshopparna reflekterade över detta och att det kan bli ett innehållsmässigt hopp för eleverna mellan årskurs 6 och gymnasiet, som innebär att de först stöter på samma begrepp i större omfattning i gymnasiet. Det medför att grunden för det som kommer i gymnasiet ska läggas i årskurs 4–6. Dock reflekterade lärarna också över att många geologiska begrepp är grundläggande för innehåll som behandlas i årskurs 7–9 och

att det därmed till viss del behandlas även i dessa årskurser.

Endogena och exogena krafter kan också benämnas som inre och yttre krafter. Frågan som diskuterades gällande detta är om komplicerade begrepp kan hjälpa eller stjälpa eleverna i deras lärande. Några reflektioner från lärarna var att elever kan i högre grad associera betydelse med begrepp som inre och yttre krafter, men i diskussionen hävdades också att elevernas intresse kan fångas med nya spännande begrepp.

Länder och utveckling

I det förra numret av Geografiska Notiser skrev jag om begrepp om länder. Där nämner jag bland annat att begrepp som I-land och U-land är förlegade. Lärarna i workshopparna diskuterade också dessa begrepp. De diskuterade bland annat hur de behandlar begreppen I-land och U-land i sin undervisning. Många av lärarna tyckte att begreppen är förlegade och undrade vad de kan använda istället. Lärarna talade också om att begreppen dyker upp i båda äldre och nyare läromedel och diskuterade hur de kan förhålla sig till detta. I diskussionen framlades att det är mycket viktigt att problematisera och nyansera begreppen I-land och U-land – om de används. Det sades också att dessa begrepp kan vara viktiga att känna till då eleverna kan stöta på dem i olika sammanhang. Lärarna kan därmed nämna begreppen som en historisk aspekt, ta avstamp i dessa för att sedan nyansera och undervisa om världen på ett mer aktuellt sätt.

Begrepp på fenomen i natur- och kulturlandskap

Det finns många begrepp som beskriver olika fenomen i natur- och kulturlandskap. Ta till exempel udde, halvö, åker, äng, fjäll,

älv eller torg. Lärarna diskuterade huruvida eleverna använder liknande begrepp när de samtalar och om det är viktigt att få med detta i undervisningen. En av lärarna ger ett exempel: Under en exkursion använder eleverna mest gester och beskrivningar istället för begrepp om specifika fenomen. De pekar och säger det – där borta – istället för att säga ett begrepp som beskriver fenomenet.

Diskussionsfrågor:

- Vilka är de centrala begreppen i ditt ämne?
- Hur undervisar du kring dem?
- Hur får du dina elever att både förstå innebörden av begreppet och själv kunna använda det i sitt språk?
- Hur gör andra lärare?
- Kan komplicerade begrepp motivera eller stjälpa eleverna i deras lärande?
- Hur gör du med begreppen I-land och U-land?
- Hur gör du med begrepp rörande exogena och endogena processer?
- Är det viktigt att eleverna använder korrekta begrepp när de beskriver fenomen i natur- och kulturlandskap? Motivera!

David Örbring

Doktorand i utbildningsvetenskap med inriktning på geografifämnets didaktik Institutionen för utbildningsvetenskap Lunds universitet, Campus Helsingborg

Universitetsadjunkt i kulturgeografi Institutionen för kulturvetenskap Linnéuniversitetet